

A szocialista építőmunka és a társadalmi közgondolkodás fejlődése Csongrád megyében*

A honismereti munka és a társadalmi közgondolkodás viszonyának elemzése több lehetőséget kínál. A közgondolkodás részeként a honismeretnek fontos feladata egy olyan reális múlt- és jelen-tudat kialakítása, amely nélkül a szocializmus fejlődése során mindinkább tervezhető jövő tudatos vállalása szegényebb lenne. A szocialista közgondolkodásunkat és a honismeret egyaránt nem lehet a hazáról kialakított épek statikus egymásutánosságának felfogni, hanem aszerint értékelhetjük ezeket, mint dinamikus fejlődésünk fontos vetületét

A közgondolkodás tartalmáról

Amikor a közgondolkodásról Csongrád megyében szólnunk, természetesen országos tendenciákról beszélünk, bizonyos helyi tapasztalatokkal. Nincs ugyanis „Csongrád megyei közgondolkodás”, hanem egy általános társadalmi folyamat van, helyi sajátosságokkal. A közgondolkodás a szocialista fejlődés sajátosságaihoz tartozik, hiszen az antagónisztikus osztálytársadalmakban társadalmi közgondolkodásról nem lehet beszélni. Az osztálytársadalmak uralkodó osztályának nem célja, hogy társadalmi közgondolkodás alakuljon ki. A legtöbb, amire törekszik, egyféle manipulált közvélemény, mely a jelenség felfogásától lehetőleg nem jut el a lényeglátáshoz. Hiszen, ha társadalmi közgondolkodás alakul ki, annak nagyobb része objektíve eljut az osztálytársadalom ellentmondásainak felismeréséhez, következésképpen annak tagadásához. Ez pedig nem lehet az uralkodó osztály célja. Ma a kapitalista világban a munkásosztály és pártja az a politikai erő, amely az osztály-közgondolkodás fejlődése alapján a legnagyobb és egyre növekvő befolyásra tesz szert a tömegek körében.

Mai hazai közgondolkodásunk néhány eleméről szólva szükséges utalni arra, hogy a közgondolkodás vizsgálatánál egyrészt számolni kell a feltételekkel, másrészt a neveléssel. Ha a feltételek és a nevelés összefüggéseit nem egységes folyamatként vizsgáljuk, akkor hibás következtetésekre juthatunk. Hiszen a feltételek nem automatikusan hatnak az emberi gondolkodásra, de a nevelés sem elegendő önmagában a közgondolkodáshoz. Ezért a feltételeket és a nevelést egységben tartjuk indokoltnak vázolni.

A közgondolkodás és történelem

A mai közgondolkodásról szólva a reális megítélés nem nélkülözheti a rövid történelmi visszapillantást, annak vizsgálatát, hogy mit örököltünk a közvéleményben, a társadalmi gondolatvilágban a felszabaduláskor. Ahogyan anyagilag lerombolt ország, félféldális viszonyok maradtak ránk, az „ezernyi fajta népbetegség” sorában ott volt a Horthy-fasizmus által a hivatalos politika szintjén támogatott nacionalizmus, sovinizmus, irredentizmus. A „hivatalos” közvélemény Nyugat felé kozmopolita, Kelet felé nacionalista befolyásolt volt. A Horthy-korszak jellemzője volt a szovjetellenes propagand-

da és politika. A város és a falu, a munkásság és a parasztság szembeállítására való törekvés éppúgy jellemző volt, mint az értelmiség „osztályok felettségének” hangoztatása, „az én házam, az én váram” önző, kispolgári életszemlélet hirdetése. Az ideológiai közvéleményt alapvetően a vallásos világnézet határozta meg.

Ez a több évtizedes, sőt évszázados hatás a társadalmi gondolkodásra máról holnapra nem változott meg. Megváltoztatása a körülmények fejlődése, és a szocialista nevelés kibontakozása során válik valósággá.

E mellett a „hivatalos” közgondolkodás mellett természetesen pozitív folyamatok is kibontakoztak. A századfordulón tájegységünkön kialakult a vihaszarki eszme, amely hagyományainak alkotó közkinccsé tétele során éppen a honismeret tehet sokat közgondolkodásunk formálásában. Hatvan évvel ezelőtt nálunk is zászlót bontott a Kommunista Magyarországi Pártja, s ha rövid ideig is, de élt az első proletárhatalom, amely nemzeti történelmünk kiemelkedő eseménye. Megbecsülése nemzeti tudatunk fontos része.

De szólnunk kell a két világháború közötti haladó erőfeszítésekről is, a munkásság, a parasztság, az értelmiség legjobbjainak antifasizista megnyilvánulásairól. Ezeket sok minden sajátossága tette, de közös volt bennük a felelősségvállalás a jövőért, a nemzetért.

A felszabadulást követően a pozitív örökség folytatása, a negatív örökség visszaszorítása határozta meg feladatainkat. Az első évtized nagy lendületet, egyszerű eredményeket hozott, ugyanakkor ebben az időszakban ismeretes jobb- és álbaldali elhajlások, majd az 1956-os ellenforradalom nem kevés problémát is okoztak a közgondolkodásban.

Az ellenforradalom leverése után immár több mint két évtizede folytatott következetes politika, a közgondolkodás szempontjából visszavonhatatlan változásokat hozott. Ennek során a történelmi értékek reális becslése, a mai feladatok megoldására való ösztönzés az alapvető. A munkásosztály és pártja vezette munkás-paraszti szövetségen alapuló népi nemzeti egység az egységes szocialista közgondolkodás kialakításának alapvető körülménye és meghatározója. Az államosítást követően a szocialista mezőgazdaság megteremtése, megszilárdítása, az értelmiség megnyerése a szocializmus ügyének, kedvező társadalmi viszonyokat teremtett a szocialista közgondolkodás alakításához. Ezen az úton mintegy két évtizede töretlenül haladunk, és az eredmények jól mérhetők a mindennapokban. A közgondolkodás átalakítása természetesen nem konfliktusmentes. Különböző időszakokban lehet találkozni nemkívánatos ideológiai véleményekkel, állásfoglalásokkal, de ezek pozíciói a marxizmus-leninizmus társadalmi hegemoniájának megteremtése során folyamatosan visszaszorulnak.

Az elmúlt évtizedekben sokat tettünk a reális múlttudat megteremtéséért. Megyénkben különösen jó a helyzet. A kettős hon-

foglalás immár történelmi értékű jelképe — Pusztaszer — a mi megyénkben van. A honalapítás és a felszabaduláskor a második honfoglalás, a parasztság földhöz juttatása itt vált szimbólummá. Az utóbbi években mind szélesebb körben bontakozik ki az a munka, mely lehántja Pusztaszerrel mindazt, ami talmi, és a szocialista hazaszeretet gazdagodó részévé válik. Megyénkben sokat tettünk a vihaszarki múlt feldolgozásra, értékeinek közkinccsé tételére érdekében is. Dokumentumok, kismonográfiák sora jelent meg. Ápoljuk a Márciusi Front Csongrád megyei — elsősorban makói — kapcsolatait, a szövetkezeti mozgalom értékes hagyományait, becsüljük a haladó értelmiség erőfeszítéseit.

Megyénk az első felszabadult területekhez tartozik. Az első felszabadult magyar város Makó. Szegeden tette közzé az újjáépítés és a nemzeti újjászülétes programját a Magyar Kommunista Párt, itt bontott zászlót a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front. A honismeret nem kis feladata ezeknek a nagy történelmi eseményeknek közkinccsé tétele.

A közgondolkodás gazdasági-társadalmi feltételei

Hosszan lehetne sorolni azokat az eredményeket, amelyek megyénkben a felszabadulás óta eltelt évtizedekben a közgondolkodás körülményeiben, de egyben annak eredményeként is kibontakoztak. Megyénk az ország legurbanizáltabb területei közé tartozik. A lakosság 69 százalékban városokban él, ugyanakkor 16 százaléka tanyán. Az iparban több mint 60 ezren dolgoznak. Az ipari munkások 43 százaléka szakmunkás, 38 százaléka betanított, 19 százaléka segédmunkás. Megyénk helyét az országos ipari térképben jól jellemzi néhány számadat: nálunk termelik a magyar kólaaj 72; földgáz 59 százalékát; a gyorsmérleg 60; a falburkoló csempe 37; a háztartási porcelán 62; a gyufa 49; kenderfonál 71; szalámi 59; fűszerpaprika-örlemény 45 százalékát. Megyénk a mezőgazdasági termelésben a harmadik helyen van. Az aktív keresők mintegy 30 százaléka a mezőgazdaságban dolgozik, az iparszerű termelési rendszer a szántóterület 39 százalékát foglalja át. A lakásépítés útjében az országosnál nagyobb, fejlett egészségügyi ellátás és kulturális feltételek jellemzők. A szellemi dolgozók aránya 10 esztendő alatt 13 százalékról 22 százalékra emelkedett. Tudományos, felsőoktatási intézményeink országos, illetve területi feladatokat látnak el. A két évtizede felújított szabadtéri játékok immár hagyományos része a magyar közművelődésnek. Itt jelenik meg egyetlen gyermekirodalmi folyóiratunk, a Kincskereső.

A közgondolkodás feltételeinek, eredményeinek ezek fontos mutatói. Hasonlóan fontos azonban, hogy az elmúlt évtizedek során a magyar-szovjet barátság népünk nemzeti ügye lett, megteremtették a marxizmus-leninizmus di-

namikus hegemoniáját. Jó útemben haladunk a nők gyakorlati egyenjogóságának megteremtése terén. Igyekezzünk csökkenteni a felnövekvő ifjúság nevelésének esélykülönbségeit. Az alkotó munka tisztelete, megbecsülése meghatározója a munkának. Ilyen körülmények között fejlődik a közgondolkodás, a tettekben megnyilvánuló szocialista életmód.

Közgondolkodás és életmód

Megyénkben is csökken a termelés társadalmi időalapja, és növekvő szerepet kap a műveltség, a szellemi tökébreuházás, a becsületes munka. A tudományos-technikai forradalom, a tudomány termelőerővé válásának gyorsulása ma még nem olyan fokon része a közgondolkodásnak, amilyen mértékben ezt a gazdasági és a társadalmi fejlődés igényelné. Sokat kell még tennünk azért, hogy a „hogyan élünk?” kérdésben a „hogyan dolgozunk?” legyen az egyik alapvető tényező. Úgy tapasztaljuk, hogy nagy emberi alkotó tartalékok vannak még a munka terén, amelyet felszínre hozni közös feladatunk. Egy olyan egészséges tehetségkultusz megteremtése szükséges, amely a végzett munka szerint oszt elismerést. Az elosztásnál időnként tapasztalható egyenlőségre való törekvés nem lehet a szocialista közgondolkodás része. Fontos az is, hogy életszínvonal-szemléletünk realitástartalmát megfelelően érvényesítsük.

A közgondolkodás fontos része a közösségi magatartásra nevelés. Mindenekelőtt értékelnünk kell azokat a nagyszerű eredményeket, amelyek állampolgáraink gazdagodó közösségi magatartását mutatják. Társadalmunk mind több területen vállal kollektív felelősséget az egyénért. Társadalmi létbiztonság, a törvényesség, a teljes foglalkoztatottság, az ingyenes egészségügyi ellátás, és „vállára” is veszi az egyén számos terhét, gondját.

Ha megnézzük, hogy a társadalom tagjai hogyan vesznek részt törvényes kötelességükön túlmenően a közösségi munkában, akkor itt is sok pozitív példáról adhatunk számot. Hiszen sokan vállalnak közhasznú társadalmi munkát, a szocialista brigádok tartalmi munkája gazdagodik. A kommunista szombatok szép eredményeket hoznak, a fiatalok az építőtáborokban, az öszi betakarításoknál eredményesen közreműködnek, az önkéntes véradómozgalom immár teljesen ingyenesen, szépen fejlődik.

Az állampolgárokat is tehát mindinkább a szocialista közösségi magatartás jellemzi. Eppen ezzel a tendenciával válik mindinkább leküzdhetővé az a kispolgári magatartás, amely még nem ritkán fellelhető. Ennek anyagi elemel éppúgy veszélyese, mint a politikai kispolgáriság. A közömbösség, a bekepzeltség, a kapkodás, az irrealis követelések támogatása, mind olyan kispolgári magatartásformák, amelyekkel

szemben politikai eszközökkel szükséges a harcot felvenni. A nevelőmunka hatáskörének e terén is sok tartaléka van még.

A szocialista közgondolkodásunkban nem ellentmondások nélkül alakul a szocialista családi élet, a magánélet tisztességének súlya és jelentősége. Mi elutasítjuk a család perspektívátlanágáról vallott polgári nézeteket. Hiszen igazi funkcióját csak a szocializmus viszonyai között tudja kibontakoztatni. Úgy látjuk, hogy az utóbbi évtizedekben a családi élet feltételei gyorsabb ütemben fejlődtek, mint a szocialista családi életre nevelés. Ez utóbbiban néhány éve tapasztalható változás. Ez szükséges is, hiszen a javuló feltételek nem szilárdítják automatikusan a családi kapcsolatokat. A válások száma a körülmények javulásával párhuzamosan nem csökkent, hanem növekedett. Demográfiai helyzetünk nem alakult a kívánt mértékben. Nőtt az állami gondozott gyermekek száma. A családban olykor „megfordul” a közgondolkodás, és a termelés — elosztás — fogyasztás sorrendje fordítva alakul. Vannak irrealis szülői nézetek a gyermek tehetségéről. A nők bekapcsolása a társadalmi termelésbe és a közéletbe nem hozta mindig magával az otthoni „új munkamegosztást”. A kettős neveléssel még mindig találkozunk, pedig már a mai szülők növekvő aránya a mi társadalmunkban nevelődött. Ez pedig egy idő után nevelésünk önkritikája. Sokat kell még tenni azért, hogy a mai gyermekekben azt a szülőt is neveljük, aki holnap partner lesz az iskolai oktató-nevelő munkában.

A szocialista közgondolkodás néhány tényezőjéről szólnunk, nem a teljesség igényével, inkább a problémák továbbgondolására ösztönözve. A megtett út nagyszerű eredményei nem csökkenthetik a holnapért érzett felelősségünket. Közgondolkodásunkban mind meghatározóbbak a szocialista elemek, de még nem kevés ettől eltűnő megnyilvánulással találkozunk. Az eredmények, a tapasztalatok megadják a problémák megoldásának útját és módját is.

A történelemben a jövőről sokféle kép alakult ki. Sok évezredes múltja van a jövő útja keresésének. Delphoittól a futurológiáig. Voltak nagy álmódok, a jövő megsejtői, nagy utopisztikus szocialisták. A társadalmi jövő tudatos megtervezése azonban csak a marxizmus-leninizmus alapján lehetett. Ehhez szükséges a szocialista társadalomépítés tapasztalata, a szocialista fejlődés nemzetközi tendenciáinak elemzése. Napjainkban, a fejlett szocialista társadalom építésének mai szakaszában hazánkban is már mindinkább elmondható József Attila szavaival, hogy „a tudatos jövőbe” látunk, és ennek alapján tudjuk formálni a közgondolkodás irányát is. Hazánkban az MSZMP XI. kongresszusa pártunk programnyilatkozatában mintegy két évtizedes konzolidált fejlődés tanulságai alapján másfél-két évtizedes társadalmi jövőtervet fogadott el. E jövőterv jelenben adódó, de sok szempontból a múltba gyökerező törekvéseinek közgondolkodásba fejlesztésében sokat tehet a honismeret. Hiszen a honismeret nevéből adódóan ismereteket gyűjt, feldolgozza és továbbítja azokat. Mindezt azonban olyan formában, hogy a „Hass, alkoss, gyarapíts, s a haza fényre derül” szép gondolatát segíti megvalósítani.

KONCZ JÁNOS

Hódmezővásárhely forradalmi munkásmozgalmának kiemelkedő személyisége, Borsi János, 100 éve született. 1878. december 18-án, szellércsalád gyermekeként látott napvilágot. Születése egybeesik a hódmezővásárhelyi munkásmozgalom kibontakozásával. Elemi iskolai elvégzése után a kőműves mesterségei tanulta ki. Mindössze 16 éves volt a kőművesinas, amikor részt vett 1894-ben a Szántó Kovács János által szervezett és irányított agrárszocialista megmozdulásban. Ezért a magyar királyi bíróság az ifjú forradalmárt, a „fiatal suhancot” egyhavi fogházra ítélte.

Borsi János a század végén — a börtönből való szabadulása után — részt vett a Hódmezővásárhelyen működő ács- és kőművesegedek önképző egyesületének munkájában, erősítve annak forradalmi szemléletét. 1902-ben már az építőipari munkások sztrájkját szervezte, és részt vett kö-

Borsi János emléke

veteléseik megfogalmazásában is. 1904-ben jelentős szerepet töltött be az építőmunkások helyi szervezetének megalakításában, melynek 1908-tól elnöke volt. Ezt a tisztséget négy évtizeden át viselte, utána pedig élte végéig tiszteletbeli elnöke volt a szervezetnek. 1907-ben belépett a szocialdemokrata pártba, 1918-ban, a polgári demokratikus forradalom idején a mozgalomban végzett eredményes munkásságának elismeréseként, tagja lett a helyi nemzeti tanács végrehajtó bizottságának, ahol először elnökhelyettesi, majd elnöki funkciót töltött be.

A Tanácsköztársaság kikiáltása után, 1919. március 23-án Borsi János a négytagú direktórium tagja lett. Amikor a francia és jugoszláv egységek megszállták Hódmezővásárhelyt és Makót, Borsi Já-

nosnak üldözöttség, családjának állandó zaklatás lett az osztályrésze. Öt éven át, hamis igazolványokkal, Bujdosó János álnéven Budapesten, illegálisan élt.

Ilyen körülmények között is hű maradt elveihez, és az újságíróknak kijelentette, hogy „Szocialista voltam és vagyok ma is, szocialista, aki előtt nincs egyéni érdek, csak a köz általános érdeke.”

A vásárhelyi szocialdemokrata pártszervezet rendszeres kapcsolatot tartott a központtal.

A fasisták — hogy elejét vegyék a baloldali erők szervezkedésének — több szocialdemokrata vezetőt, köztük Borsi Jánost is internálták, Ricsére, Kiszabadulása után a Békepart sajtótermékeinek és rópiratainak terjesztése vádjával ismét bíróság elé állították, és 3 havi börtönrre ítélték. Az

ítélet végrehajtását azonban a Vörös Hadsereg előrenyomulása nem tette lehetővé.

Hódmezővásárhely 1944. október 8-án szabadult fel. Borsi János ott volt a baloldali vezetők között a Kossuth téren, akik a szovjet csapatokat várták. A korban már nem egészen fiatal Borsi János fiatalos lendülettel dolgozott az új élet felvirágzásáért, most már a legális kommunista párt sorában.

Szocializmust építő társadalmunk — melynek győzelme, majd erősítése Borsi János egész életének értelmét képezte — nem feledkezett meg hűségéről. Megkapta a Munka Vörös Zászló Érdemrendet és a Tanácsköztársaság Emlékérmét.

1959. június 23-án kísértük őt utolsó útjára. Hálás városunk utcát nevezett el róla, szülőházának falán pedig emléktáblát helyeztél el.

DR. HRABOVSKY MIHÁLY